

Polska Prowincja Zakonu Pijarów

Program formacji kalasantyńskiej nauczycieli w szkołach pijarskich

*Dokument, który przedstawiamy [...]
rodzi się z przekonania,
że Duch Jezusa i charyzmat własny założyciela,
Świętego Józefa Kalasancjusza,
mają być przeżywane w każdej epoce w sposób odmienny
i że obecnie Pan woła wielu świeckich
do uczestniczenia w charyzmacie,
duchowości i misji Zakonu..*

Kongregacja Generalna Zakonu Pijarów,
Laikat w szkołach Pobożnych 1

Kraków 2007

WPROWADZENIE

Program formacji kalasantyńskiej nauczycieli pijarskich wyznacza kolejny etap w długim procesie przyjmowania przez świeckich charyzmatu pijarskiego. Proces ten dokonuje się dzięki działaniu Ducha Świętego, na które od dawna odpowiada wielu pijarów-zakonników i świeckich, naśladowujących swoim życiem św. Józefa Kalasancjusza. Od kilkudziesięciu lat Zakon stara się nadać temu procesowi ramy formalne. Z naszego punktu widzenia szczególne znaczenie mają dokumenty Kapituł Generalnych i Kongregacji Generalnej publikowane w ciągu ostatnich kilkunastu lat:

Laikat w Szkołach Pobożnych (wydany drukiem),
Dyrektorium laikatu pijarskiego,
Kierunki dla planu formacji laikatu pijarskiego.

W naszej Prowincji w roku 2000 zaczęto organizować spotkania o charakterze rekolekcyjnym dla współpracowników świeckich związanych z różnymi placówkami.

Spotkania te, w których biorą udział w większości nauczyciele ze szkół pijarskich, zainicjowały wymianę doświadczeń, a w niektórych dziełach wsparły proces organizowania systematycznej formacji dla osób świeckich, przede wszystkim jednak pokazały, że także w naszej Prowincji jest wielu świeckich, którzy odpowiadają na wezwanie Ducha Świętego do świadomego realizowania charyzmatu kalasantyńskiego.

W oparciu o te właśnie dokumenty i doświadczenia został opracowany niniejszy *Program*. Opracował go ośmioosobowy zespół osób zakonnych i świeckich. *Program* ma być pomocą w prowadzeniu systematycznej formacji świeckich w szkołach pijarskich, formacji, która jest integralną częścią życia szkoły. Podmiotami tej formacji są nauczyciele, ale program ten można dostosowywać tak, aby posłużył także włączeniu w tę formację personelu niepedagogicznego, a także planowaniu formacji świeckich w innych dziełach.

W wielu miejscach *Program* dotyczy życia szkoły porusza kwestie regulowane już przepisami wewnątrzszkolnymi. Dzieje się tak, ponieważ program jest adresowany nie tylko do nauczycieli i ich duszpasterzy, ale także do osób odpowiedzialnych za prowadzenie szkoły. Niemożliwa jest bowiem skuteczna formacja nauczycieli w szkole pijarskiej bez uwzględnienia przez Dyrektora wymagań procesu integracji charyzmatycznej, w którym uczestniczą nauczyciele.

Układ programu opiera się na rozróżnieniu w procesie integracji charyzmatycznej świeckich w charyzmacie pijarskim czterech sposobów przynależności świeckich do Szkół Pobożnych: **współpracy, uczestnictwa, integracji charyzmatycznej** oraz **integracji prawnej** (ten ostatni sposób nie jest uwzględniony w *Programie*).

Sposoby te niekoniecznie oznaczają etapy, które należy kolejno przebyć, raczej opisują stan, w jakim znajduje się w danym czasie konkretny człowiek. Dlatego duszpasterstwo nauczycieli musi być zdywersyfikowane, to znaczy, adresowane równocześnie do osób przynależących do Szkół Pobożnych na różne sposoby. Powiązanie sposobów przynależności z kolejnymi etapami rozwoju zawodowego nauczyciela jest umowne, ma jedynie pomóc duszpasterzowi w rozeznawaniu rzeczywistej sytuacji.

W oparciu o ten *Program* powinny powstać roczne programy duszpasterstwa w konkretnych dziełach, zawierające konkretne działania formacyjne z zaznaczeniem grupy, do jakiej są skierowane, terminów, odpowiedzialnych itp.

Twórcy *Programu* mieli możliwość szczególnego doświadczenia działania Ducha Świętego, który prowadzi ludzi, często niespodziewanie, do źródeł naszego wspólnego charyzmatu. Ufamy, że tego samego doświadczą korzystający z poniższej propozycji.

WARUNKI ZATRUDNIENIA NAUCZYCIELA W NASZEJ SZKOLE

Zgodnie z pkt. 3.2 *Idearium szkół Polskiej Prowincji Zakonu Pijarów* udział nauczyciela w formacji jest koniecznym warunkiem właściwego spełniania przez niego roli, jaką podejmuje w szkole. Dlatego niezwykle ważne jest, aby nauczyciel miał świadomość obowiązkowego charakteru swojego udziału w formacji. Do Dyrektora szkoły należy umożliwienie nauczycielowi jeszcze przed zatrudnieniem zapoznania się z *Idearium* i zatrudnienie tylko tego nauczyciela, który zaakceptuje jego treść.

Warunkiem koniecznym rozpoczęcia formacji jest, aby nauczyciel był katolikiem, wierzącym, przystępującym do sakramentów, uznającym nauczanie Kościoła w zasadniczych kwestiach wiary i moralności (zdefiniowanych w sposób wiążący) oraz żeby był otwarty na propozycję pogłębiania swojej wiary.

PIERWSZY SPOSÓB PRZYNALEŻNOŚCI ŚWIECKICH DO SZKÓŁ POBOŻNYCH: WSPÓŁPRACA

Charakterystyka uczestników formacji

Pierwszy sposób przynależności charakteryzuje nauczyciela w pierwszym roku pracy (oczekującego na przedłużenie umowy o pracę – jako wyrazu pozytywnej oceny wypełniania przez niego obowiązków), nauczyciela, który ogranicza do koniecznego minimum swoją formację religijną, lub nauczyciela pracującego u nas dłużej, ale w niewielkim wymiarze godzin i słabo identyfikującego się ze szkołą.

Tacy nauczyciele w ograniczonym zakresie podejmują zadania wychowawcze i duszpasterskie.

Nauczyciele, którzy mieli wcześniej kontakt z dziełami pijarskimi (np. absolwenci) lub uczestniczyli już w grupach formacyjnych, ruchach religijnych itp. mogą być w krótkim czasie gotowi do przyjęcia drugiego sposobu przynależności.

Cele tego etapu formacji

1. Nauczyciel zostaje wprowadzony w swoje obowiązki dydaktyczne.
2. Zostaje wprowadzony w życie szkoły: poznaje podstawowe dokumenty oraz specyfikę szkoły i nawiązuje pozytywne relacje w gronie pedagogicznym, nabiera zaufania do duszpasterza nauczycieli.
3. Zaczyna rozumieć i spełniać swoją pracę jako udział w dialogu między wiarą i kulturą.
4. Coraz aktywniej uczestniczy w wydarzeniach religijnych w życiu szkoły i w spotkaniach o charakterze duszpasterskim obowiązkowych dla wszystkich nauczycieli.
5. Stopniowo dojrzewa do uczestniczenia w bardziej angażujących formach duszpasterstwa.
6. Otrzymuje podstawowe informacje o duchowości i pedagogice św. Józefa Kalasancjusza oraz o historii i tradycjach własnej szkoły.
7. Podejmuje refleksję nad swoją wiarą.
8. Uświadamia sobie, że dawanie świadectwa wierze, jest z duchowego punktu widzenia jego najważniejszym zadaniem w szkole pijarskiej.

Proponowane działania

1. Integrowanie grona pedagogicznego przez organizowanie wspólnego świętowania (np. opłatka dla nauczycieli) i wypoczynku (np. w związku z Dniem Nauczyciela), rozrywki, wyjazdów, ze szczególnym uwzględnieniem rodzin nauczycieli oraz osób, które zaczęły pracę. Możliwe jest przeprowadzenie dla nowo przyjętych kursu dot. relacji międzyludzkich lub pracy w grupie.
2. Proponowanie nauczycielom aktywnego udziału w wydarzeniach z życia szkoły o charakterze religijnym.
3. Organizowanie dni skupienia dla wszystkich nauczycieli.
4. Inicjowanie spotkań modlitewnych dla wszystkich nauczycieli.
5. Indywidualne spotkanie duszpasterza z osobą przyjętą do pracy o charakterze zapoznawczym (i wprowadzającym w całościową propozycję formacyjną).
6. Przydzielenie nauczycielowi, który nie odbywa stażu (lub nauczycielowi, który odbywa staż, oprócz opiekuna) asystenta, który wprowadza go w życie szkoły.

7. Organizowanie przez duszpasterza nauczycieli w ciągu roku spotkań dla nauczycieli niedawno zatrudnionych wprowadzających w duchowość i pedagogikę pijarską.
8. Zapraszanie do udziału w Eucharystii i w innych spotkaniach modlitewnych dla nauczycieli.
9. Proponowanie w odpowiednim momencie udziału w comiesięcznych spotkaniach dla nauczycieli.
10. Zachęcenie nauczyciela do uczestniczenia w rekolekcjach wakacyjnych dla rozpoczynających pracę w naszych szkołach.

Szczególne zadania odpowiedzialnych

Duszpasterz nauczycieli

1. Zapewnia nowemu współpracownikowi środki do poznania pijarskiego stylu wychowania i życia posłannictwem jednoczącym edukację i ewangelizację.
2. Zwraca uwagę na sytuację osobistą współpracownika.
3. Troszczy się o dobry klimat relacji w gronie (zaufanie, życzliwość, otwartość).
4. Wspiera rozwijanie w gronie postaw: dialogu i współpracy.
5. Inicjuje i popiera okazje do spotkań towarzyskich oraz do współpracy w małych grupach.
6. Wykazuje szczególną dbałość o przygotowanie tych form duszpasterstwa, w których mają obowiązek uczestniczyć wszyscy nauczyciele, atrakcyjność tych form powinna sprzyjać zaangażowaniu się nauczycieli w intensywniejszą formację.

Dyrektor szkoły

1. Wypracowuje sposób wprowadzania nowych nauczycieli w obowiązki i czuwa nad jego realizacją.
2. Wyznacza osobę towarzyszącą nowo przyjętemu do pracy (opiekuna stażu i/lub asystenta).
3. Odpowiednio przydziela nowo przyjętemu nauczycielowi obowiązki (uwzględnia jego wcześniejszy dorobek, stara się, aby młodszy nauczyciele mieli okazje do współpracy z bardziej doświadczonymi).
4. Zwraca uwagę na to, w jakich formach doskonalenia zawodowego uczestniczą nauczyciele (jakie instytucje je prowadzą).
5. Decyduje o tym (jeżeli nie jest to ustalone ogólnie), które formy duszpasterstwa mają charakter obowiązkowy dla nauczycieli i zwraca uwagę na udział nauczycieli w tych formach.

Zarząd Prowincji

1. Posyła do szkoły współbraci w taki sposób, aby jeden z nich mógł się podjąć duchowej opieki nad nauczycielami, w miarę możliwości jako jedynej formy duszpasterstwa.
2. Organizuje rekolekcje wakacyjne i inne formy międzyszkolnych działań duszpasterskich przeznaczonych dla osób będących na tym etapie formacji.

DRUGI SPOSÓB PRZYNALEŻNOŚCI ŚWIECKICH DO SZKÓŁ POBOŻNYCH: UCZESTNICTWO

Charakterystyka uczestników formacji

Ramy czasowe dla tego etapu są najbardziej elastyczne. Rozpoczyna się w momencie włączenia się nauczyciela w pogłębioną i systematyczną formację jako pomoc w jego osobistym rozwoju. Kończy się z chwilą podjęcia przez nauczyciela wyraźnej decyzji o związaniu się na stałe z dziełem pijarskim i świadomego przeżywania swojej pracy jako sposobu realizowania charyzmatu kalasantyńskiego. W tym czasie nauczyciel powinien zostać zatrudniony bezterminowo, w takim wymiarze godzin, który pozwoli mu rzeczywiście kształtować życie szkoły, oraz podjąć odpowiedzialne zadania wychowawcze i duszpasterskie.

Cele tego etapu formacji

1. Nauczyciel kształtuje w sobie postawę dzielenia się doświadczeniami związanymi z nauczaniem, formacją.
2. Traktuje formację duchową jako nieustanny proces, za przebieg którego odpowiada przede wszystkim on sam.
3. Włącza się w pracę zespołu wychowawców i/lub pełni funkcję pomocnika wychowawcy, podejmuje się opieki nad klasami podczas wyjazdów i wyjazdów, przygotowuje się do samodzielnego pełnienia obowiązków wychowawcy klasy.
4. Uczestniczy w planowaniu i realizacji działań duszpasterskich dla całej wspólnoty szkolnej.
5. Rozbudza w sobie poczucie związania ze wspólnotą szkolną, chęć prowadzenia refleksji nad sobą, umiłowanie pracy nauczycielskiej i wychowawczej.
6. Poznaje zagadnienia teologiczne dotyczące stanu świeckiego w Kościele a w szczególności w Szkołach Pobożnych, dotyczące edukacji itd.
7. Włącza się trwale w pracę grup formacyjnych i wykorzystuje spotkania grup do osobistego rozwoju.
8. Pogłębia znajomość duchowości i pedagogiki kalasantyńskiej oraz społecznego i historycznego wymiaru dzieła Kalasancjusza.
9. Traktuje pracę dydaktyczną i wychowawczą jako osobiste powołanie i posługę w Kościele.
10. Uczestniczy na miarę swoich możliwości, ale nie rzadziej niż raz na trzy lata w rekolekcjach dla „zaawansowanych”.
11. Uczestniczy w spotkaniach z przedstawicielami innych środowisk pijarskich.

Rozpoznawanie posługi we wspólnocie Kościoła

Zwieńczeniem tego etapu formacji powinno być rozpoznanie przez nauczyciela, że otrzymał od Boga i Kościoła misję do spełnienia. Zewnętrznie ma się to wyrazić w formie celebracji liturgicznej (poprzedzonej stosownym przygotowaniem) przypominającej nadanie posług. O ile jednak posługi (lektoratu i akolitatu) są nadawane, o tyle posługi, o których mowa poniżej są „rozpoznawane”. W pierwszym rzędzie dotyczy to posług omówionych w *Formacji Początkowej Pijara*: posługi wychowania chrześcijańskiego i posługi wychowywania dzieci ubogich.

Proponowane działania

1. Organizowanie systematycznych (przynajmniej comiesięcznych) spotkań modlitewno-formacyjnych.
2. Dawanie nauczycielom okazji do działania na rzecz dzieci i młodzieży oraz do dawania świadectwa wierze poza własną placówką (np. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych).

Szczególne zadania odpowiedzialnych

Duszpasterz nauczycieli

1. Zapewnia nauczycielom możliwość pogłębionego studium najważniejszych dokumentów Zakonu oraz informuje ich o ważnych wydarzeniach z życia Zakonu i Prowincji.
2. Wspiera ich w rozwijaniu modlitwy i życia sakramentalnego, zapewnia im możliwość indywidualnego korzystania z towarzyszenia duchowego (przez pijarów niepracujących w szkole).

Dyrektor szkoły

1. Przydziela nauczycielom dodatkowe obowiązki w taki sposób, aby ich realizacja pomagała im w osiągnięciu celów tego etapu (w szczególności stara się tworzyć okazję do pracy zespołowej i do współpracy świeckich i zakonników).
2. Bierze pod uwagę w polityce kadrowej stopień identyfikowania się nauczyciela ze szkołą i jego zaangażowanie w formację oraz w działalność wychowawczą.
3. Pilnuje obowiązku nauczycieli wzięcia udziału raz na trzy lata w rekolekcjach wakacyjnych.

Zarząd Prowincji

1. Przyjmuje prośby (zaopiniowane przez zespół duszpasterski/liderów wspólnoty i duszpasterza) nauczycieli o udział w celebracji rozpoznania posług i wyznacza przewodniczącą tej celebracji.
2. Organizuje rekolekcje wakacyjne i inne formy międzyszkolnych działań duszpasterskich przeznaczonych dla osób będących na tym etapie formacji.

TRZECI SPOSÓB PRZYNALEŻNOŚCI ŚWIECKICH DO SZKÓŁ POBOŻNYCH: INTEGRACJA CHARYZMATYCZNA

Charakterystyka uczestników formacji

O ile należy przyjąć, że nauczyciel z upływem czasu przejdzie z pierwszego do drugiego etapu formacji i będzie dalej umacniał swój sposób przynależności do Szkół Pobożnych określony jako uczestnictwo, o tyle przejście do trzeciego sposobu przynależności jest sprawą bardzo indywidualną i może być tak, że nauczyciel pracujący nawet wiele lat w szkole pijarskiej, tego etapu nie osiągnie.

Cele tego etapu formacji

Cel zasadniczy

Osoby, które pragną głębszego zaangażowania się w szkołę pijarską, zdążają ku integracji charyzmatycznej, to znaczy zjednoczeniu się z zakonnikami-pijarami w życiu tym samym charyzmatem kalasantyńskim. Przyjmuje się, że charyzmat tworzą: konsekracja, misja i wspólnota.

Nauczyciel budujący I i II relację uczestniczy przede wszystkim we wspólnej misji, obecnie świadomie przyjmuje włączenie się również we wspólnotę i przygotowuje się do konsekracji w sposób zgodny z jego powołaniem do życia w świeckiego (a w szczególności – małżeńskiego i rodzinnego). Wspólnota ta ma być wspólnotą kościelną o wyraźnym charakterze pijarskim (a więc budować jedność, głosić słowo Boże, sprawować liturgię i służyć ewangelizacji przez wychowanie przede wszystkim najmłodszych i najuboższych).

Specyficzna formacja wspólnoty

Budowanie tej relacji powinno się rozpocząć od jasnego zaproszenia skierowanego do nauczyciela do włączenia się we wspólnotę (a nie jak do tej pory – do udziału w grupie formacyjnej). Punktem wyjścia dla tego procesu formacyjnego jest rozeznanie duchowe tego, czego pragną nauczyciele świeccy – aby w ten sposób odkryć drogę, którą Bóg ich prowadzi. (Jest to ważne, aby uniknąć niebezpieczeństwa narzucenia zakonnego rozumienia konsekracji i wspólnoty ludziom świeckim).

Wspólnota, która zaprasza, bierze też na siebie obowiązek rozeznania czy dany nauczyciel rzeczywiście jest powołany do integracji charyzmatycznej.

Wspólnota kalasantyńska posiada cechy charakterystyczne odpowiednie dla posłannictwa, które powinna spełnić. Te charakterystyczne cnoty powinny skonstruować główny cel formacji pijara świeckiego.

Wspólnota kalasantyńska jest ze swej natury ukierunkowana na pomoc dzieciom ubogim. Stąd wniosek, że jej pole działania nie może się sztucznie zawężyć tylko do jednej szkoły. Taka wspólnota powinna być pomostem między życiem „wewnątrz” Szkół Pobożnych, a życiem Kościoła lokalnego.

W założeniach wspólnota taka może liczyć 10-20 członków i spotykać się co tydzień. Proces rozwoju takiej wspólnoty ma uwzględniać indywidualny rozwój poszczególnych uczestników, ma być podzielony na etapy zwieńczone odpowiednimi celebracjami, charakteryzujące się m.in. wzrastającą odpowiedzialnością uczestników za wspólnotę i szkołę. W szczególności osoby na tym etapie mogą i powinny stawać się aktywnymi uczestnikami duszpasterstwa innych grup (uczniów, rodziców, itp.). Tam, gdzie to możliwe, nowe wspólnoty powinny wyrastać w oparciu o wcześniejsze doświadczenia.

Proces formacyjny obejmuje następujące aspekty:

1. wzrastająca dojrzałość życia w wierze;
2. pogłębiona znajomość prawd wiary, zasad moralnych, życia Kościoła, specyfiki stanu świeckiego i charyzmatu kalasantyńskiego;
3. zaangażowanie się w budowanie Królestwa Bożego;
4. przemiana własnego życia: nawracanie się i rozpoznawanie własnego powołania z uwzględnieniem wezwań Kościoła i znaków czasu;
5. rozwijanie postaw wspólnotowych;
6. przyjmowanie życia Kalasancjusza jako osobistej drogi naśladowania Chrystusa.

Szczególne zadania odpowiedzialnych

Liderzy wspólnoty

1. Stopniowo podejmują odpowiedzialność za wspólnotę.

Duszpasterz nauczycieli

1. Czuwa, aby rozeznąć odpowiedni czas dla zawiązania wspólnoty.
2. Zaprasza pierwszych członków wspólnoty.
3. Rozpoczyna z nimi tworzenie wspólnoty.
4. Podejmuje posługę pasterza odpowiedzialnego za wspólnotę.
5. Troszczy się o wyłonienie się i przygotowanie do posługi liderów świeckich.

Zarząd Prowincji

1. Bierze na siebie odpowiedzialność za powstanie i właściwy rozwój takiej wspólnoty.
2. Gwarantuje wykształcenie się ekip formacyjnych dla takich wspólnot oraz zapewnia jedność wspólnotom powstającym na swoim terenie (wspólnotę nazwy, symboliki, celebracji, świętowania).
3. Stara się, aby podległe jej placówki kształcenia nauczycieli prowadziły kursy dla liderów wspólnot kalasantyńskich.

A + M + P + I

ANEKS

WYBÓR POMOCY FORMACYJNYCH W JĘZYKU POLSKIM

Asiain Miguel Ángel, *Do nieba idzie się przez miłość*. Święty Józef Kalasancjusz towarzyszy świeckim, Kraków 2006.

Asiain Miguel Ángel, *Rok z Kalasancjuszem*, t.1-4, Kraków 2004.

Kapituła Generalna Zakonu Ojców Pijarów, *Laikat w Szkołach Pobożnych*, Kraków 1999.

Kapituła Generalna Zakonu Ojców Pijarów, *Posłannictwo pijarskie*, Kraków 1999.

Kongregacja Generalna Zakonu Ojców Pijarów, *Tożsamość pijara zakonnego i świeckiego. Wyjaśnienie pojęć*, Kraków 2002.

Kongregacja Generalna Zakonu Szkół Pobożnych, *Duchowość i pedagogia św. Józefa Kalasancjusza*, Kraków 2005.

López. Salvador *Dokumenty św. Józefa Kalasancjusza*, Kraków 2007.

Polska Prowincja Zakonu Pijarów, *Formacja laikatu pijarskiego* [zeszyty], t.1-3.

Polska Prowincja Zakonu Pijarów, *Szkoła Pijarska w Polsce. Idearium Szkół Polskiej Prowincji Zakonu Pijarów*, Kraków 2005.

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	3
Warunki zatrudnienia nauczyciela w naszej szkole.....	4
Pierwszy sposób przynależności świeckich do szkół pobożnych: współpraca.....	5
Drugi sposób przynależności świeckich do szkół pobożnych: uczestnictwo.....	7
Trzeci sposób przynależności świeckich do szkół pobożnych: integracja charyzmatyczna.....	9
Aneks: wybór pomocy formacyjnych w języku polskim.....	11